

A meseregény írói névadásának jellegzetességei

1. Bevezetés. Tanulmányunkban a kortárs meseregény műfajára jellemző írói névadás sajátosságaival, motivációival, a meseregény-szereplők névanyagának tipologizálásával foglalkozunk. Kutatásunk kiindulópontjaként feltételezzük, hogy mivel a meseregény műfaji tradíciója a népmesében, ezen belül is leginkább a varázsmesében gyökerezik, a meseregény névadási szokásai is hasonlóságokat mutatnak a varázsmese névvilágával. A tanulmány első felében ezért a népmesére jellemző névadási sajátosságokat tekintjük végig, és párhuzamba állítjuk ezekkel a meseregény műfaját. Ezt követően arra összpontosítunk, hogy a két műfaj terjedelmi-szövegtípusbeli különbségeiből adódóan milyen egyediségek, eltérések mutathatók ki a meseregény névvilágában. Vizsgálatunkhoz negyven kortárs, magyar nyelven (is) megjelent meseregényt választottunk ki, melyek átfogó mintái lehetnek a műfaj napjainkbeli reprezentációjának.

A varázsmese és a meseregény névanyagának összehasonlítása a két műfajban színre lépő szereplők vizsgálatából indul ki. Az írottmeseszöveg-kutatást megalapozó V. J. PROPP *A mese morfológiája* című kötetében (1995) a varázsmesében hétféle mesei szerepkört határol el egymástól – a hős, a mátká, az útnak indító, a segítőtárs, az adományozó, az álhős és az ellenfél szerepkörét –, melyeket varázsmesénként más és más szereplő is betölthet. Ezek a szereplők olyan, személyiség nélküli archetipusokként funkcionálnak, amelyek a tradicionális mesei rend értelmében eleve elrendeltek, funkcióikból adódóan cselekednek (PROPP 1995: 37–40). A mese és a regény műfaji hatásait egyaránt magán viselő, hibrid műfajként értelmezett meseregény (LOVÁSZ 2007: 79) azonban a népmese szövegvilágáról leválva nem az archaikus kultúra tudásanyagának átörökítésére (BOLDIZSÁR 2010: 13), az ősi közösségi tapasztalatok releváns tartalmainak továbbadására (IVASKÓ–PAP 2019: 86) törekszik, hanem szándékoltan szembeemegy a mesei tradícióval: specifikus módon adaptálja, újragondolja, kisajátítja, és általánosítás helyett az individualizáció kifejezésére fókuszál. Ezt az egyedítési folyamatot tükrözi a varázsmese szereplővilágától való eltávolodása is, amely a tradicionális mesei szerepkörök performálódásában, összerosásában, felcserélésében, új szereplőkkel történő kiegészítésében érhető tetten. A meseregényt különböző intenzitással benépesítő, varázsmeséből kölcsönzött-adaptált figurák már nem az eredeti szerepkörük alapján viselkednek, hanem minden egyes meseregény-szövegtéren belül új, egyedi köntöst kapnak. Ezáltal meglehetősen laza intertextuális kapcsolatba lépnek a varázsmesei szereplővilággal, sőt az új szöveggörnyezetbe való transzportációjuknak köszönhetően többnyire identitásváltozáson is keresztülmennek.

A performáció egyik leglátványosabb külső jele a szereplő személynevének megjelenése, amely G. PAPP KATALIN szerint a népmese „többnyire érintetlenül továbbörökítő névadási gyakorlata” ellenében elsősorban tudatos névválasztási szokásokon alapul (G. PAPP 2007: 81). A népmesének a mitikus gondolkodással összefüggő deperszonalizálásra való törekvésével (PAPP 1995: 45) szemben a meseregény az egyedi és az általános megjelölés elválasztására, a tulajdonnév- és köznévhelyettesítés eltérő funkciójára irányítja a figyelmet. Mint HOFFMANN ISTVÁN kiemeli, a tulajdonnév és a köznévi viszonyának tisztázása nem

egyszerű feladat (HOFFMANN 2010: 49); a köztük lévő határ megvonása a meseregényben sem történhet zökkenőmentesen. PAPP ÁGNES KLÁRA szerint mindez arra vezethető vissza, hogy a népmesék „bizonyos fokig a kettő elválása (sőt, ha Lotman és Uspenszkij hipotéziséből indulunk ki, akkor a köznevek kiválása) előtti állapotot tükrözik, még akkor is, ha sok átalakuláson mennek át” (PAPP 1995: 46). VINCENT BLANÁR a köznévi és a tulajdonnévi közös funkciójának a megnevező, kommunikációs, felhívó, expresszív és deiktikus funkciót tartja (BLANÁR 1996: 199), melyek a meseregény névanyagában is fontos szerephez jutnak.

2. A népmesékre jellemző névadási szokások. A népmeséből átemelt, transzformált meseszereplők névanyagának pontosabb megértéséhez érdemes nagy vonalakban áttekinteni a magyar népmesei névadás jellegzetességeit. Ezeket VOIGT VILMOS sajátos mesei névadásnak minősíti, és „a mesei stílus és poétika elidegeníthetetlen kellékének” tartja (VOIGT 1985: 116), BAUKO JÁNOS pedig a népi névadás egy esetének tekinti (BAUKO 2005: 102). VOIGT szerint a magyar népmesei nevek három forrásból merítenek: követik a magyar névadás általános jellemzőit (pl. kételemű nevek), áttemelik vagy lefordítják a nemzetközi mesekincs személyneveit (ide tartoznak például a referenciális személynevek, mint a *Tündér Ilona*), valamint belső keletkezésű, mesei neveket használnak (pl. *Hamupipőke*) (VOIGT 2014: 26–27). A névadás indítéka szempontjából a következő névadási típusok elemei tartoznak a népmesék névkörpuszába: közismert valódi személynevek, melyek a keletkezés idején jellegzetesnek, szélesen elterjedtnek minősülnek; beszélő vagy leíró nevek; speciális mesei nevek vagy fantázianevek; személyneveket háttérbe szorító kategórianevek; átmeneti típusú nevek. Az egyes névtípusok között számos esetben átfedések tapasztalhatók; például egy kételemű, tipikus, valódi személynév egyben beszélő névként is funkcionálhat.

A népmesék archetipusos szereplőábrázolása ellenére a névanyagban bőven található antroponimák (BAUKO 2005: 102). A valódi személynevek népmesebeli választására jellemző, hogy az utónév egy-egy kor keresztnévdivatját követi, illetve a leginkább elterjedt, az adott szerepkör számára alkalmas, legtipikusabbnak minősíthető neveket preferálja. Ennek értelmében ez a névalkotási mód az ún. hagyományozódó névadási gyakorlatot tükrözi (G. PAPP 2007: 82), amely a társadalmi típus megszemélyesítésének eszközeként (KOVALOVSKY 1992: 505) funkcionál. A tradicionális közösség kedvelt keresztnéveit preferáló névadási gyakorlatban az is gyakori eset, hogy a valódi személynevet viselő meseszereplőt becéző formával szólítják meg (G. PAPP 2007: 84). VOIGT VILMOS szerint a kicsinyítő, miniatürizáló mesenév típus a magyar mesei névadás legjellemzőbb sajátossága, mivel a tipikus neveket viselő szereplők is számos esetben formailag diminutív alakban szerepelnek (VOIGT 1985: 17) – így lép színre például *János* helyett *Jankó* (pl. *Babszem Jankó*), *Jancsi* (pl. *Ravasz Jancsi*), *Jánoska* (pl. *Ördög Jánoska*); *Júlia* helyett *Julcsa* (pl. *Malac Julcsa*), *Juliska* (pl. *Jancsi és Juliska*); *Pál* helyett *Palkó* (pl. *Kolontos Palkó*), *Pali* (pl. *Erős Pali*). PAPP ÁGNES KLÁRA szerint a becenevek preferálása azt a célt szolgálja, hogy a történetet a legkisebbnek, leggyengébbnek tartott szereplő diadalmaskodására fókuszáljon (PAPP 1995: 48), VOIGT emellett a potenciális célközönség, a gyermek mint befogadó névhasználati szokásaihoz történő igazodás szándékát is feltételezi (VOIGT 1985: 123). G. PAPP KATALIN felhívja a figyelmet arra, hogy a népmese többnyire csak a főhőst ruházza fel személynévvel vagy személynévi jellegű elnevezéssel (G. PAPP 2007: 83), a többi szereplő általában kategórianevet, esetleg beszélő nevet visel. A tipikus nevek lehetnek egyeleműek, amelyek pusztán keresztnévet tartalmaznak (pl. *Jancsi és Juliska* esetében), vagy többeleműek, amelyek beszélő vagy leíró névként funkcionálva, a szereplő leglényegesebb tulajdonságát hordozzák (pl. *Vas Laci* legfontosabb sajátossága, szubsztanciája az erejében található).

A beszélő vagy leíró nevek egy- vagy többemű formában, illetve valódi személynevekként vagy fantáziánevvekként is megjelenhetnek (pl. *Tündér Ilona, Fanyűvő*). BAUKO JÁNOS kiemeli, hogy „a magyar népmesékben szereplő tulajdonnevek nagy része gazdag információ tartalommal rendelkező beszélő név” (BAUKO 2005: 102), amely valamilyen karakterjellemző tulajdonságot vagy funkciójelölést hordoz magában. A többemű nevek esetében a jellegzetes tulajdonságot kifejező jelző, az egyemű nevekben pedig az állandó jelző funkcióját kiváltó előtag bír predestináló jelleggel, és a sztereotípiá esszenciájának megragadásán keresztül ún. „átlátszó” nevet hoz létre. Ilyenkor a név és az attribútum egybeforr, vagyis a nevek tükrözik a viselőik jellemvonását (G. PAPP 2007: 84). Ezek a jelzők a ragadványnevek mintájára tapadnak a személynevekhez (PAPP 1995: 47), sőt BAUKO vizsgálata szerint a mesei nevek egy jelentős része eleve beszélő mesei ragadványnevként funkcionál (BAUKO 2005: 102). Beszélő nevet egyaránt viselhetnek a valódi személynévvel és fantáziánévvel rendelkező szereplők is. A nem valódi személynévvel, hanem motivált fantáziánévvel (PAPP 1995: 48) felruházott mesealakok jelleme a beszélő nevük segítségével azonosítható; ilyen például a *Villámgyors, Jóltaláló, Hegyhordó*. PAPP ÁGNES KLÁRA (1995: 49) és G. PAPP KATALIN (2007: 84) is kiemeli, hogy ezek a beszélő fantáziánevű szereplők többnyire a segítő társ szerepkörét töltik be, de kicsinyítő képző segítségével létrehozott, tulajdonságra utaló beszélő fantáziánév szerepel például a hős vagy a királykisasszony szerepkörét megformáló *Hamupipóke, Nemtudomka, Hőfehérke* nevében is.

A speciális mesei névvel (VOIGT 1985: 118), motiválatlan fantáziánévvel (PAPP 1995: 47–48) vagy fiktív szereplőnévvel (BAUKO 2019: 55) ellátott népmesealakok referencialitást nélkülöző, irodalmi szövegtérben előforduló különös, nememberi fonotaktikájú (VOIGT 1985: 126) mesei nevet viselnek. Ezek a fantáziánevű szemantikai szempontból nehezen felfejthető, homályos bennük a névalkotás motivációja – ilyen például *Hétszűnyű Kapanyányimonyók* vagy *Fajszikó* neve. PAPP ÁGNES KLÁRA kiemeli, hogy ezek a nevek elsősorban a játékoság kifejezésére szolgálnak, kevés bennük a névszerű hangzású elem, mégis tulajdonnévi funkciót töltenek be (PAPP 1995: 48–49). Az ilyen nevet viselő szereplők közé elsősorban a fantasztikum birodalmából érkező, csodás mesealakok tartoznak, akiknek transzcendens beavatottsága a valódi személynévtől való eltávolodás, másság révén, idegenség tapasztalatot közvetítő névadás segítségével fejeződik ki.

A varázsmesékből ismert mesei szerepkörök intertextuális ismétlődése, mesei szövegtérben belüli folytonos visszaköszönése azt a tendenciát alakította ki, hogy az azonnali azonosíthatóság céljából a mesealakok személynevek helyett elsősorban kategórianevet vagy köznévi névhelyettesítőket (BAUKO 2005: 103) nyerjenek. A *szegény legény, király, vén banya* stb. névhelyettesítők a mesei világ univerzalizását tükrözik, és rámutató, identifikáló funkcióval rendelkeznek (PAPP 1995: 47), valamint szerkezeti elemként funkcionálnak, mivel szorosan összeforrnak a mesei szerepkörökkel (G. PAPP 2007: 83); ilyen például a *sárkány*, a *manó* egyedítést kerülő megjelölése. A kategórianév és a beszélő név használata a viselőre való közvetlen utalásként értelmezhető, hiszen a karakter magában hordozza a nevével járó funkciókat, feladatokat, tulajdonságokat. A név és viselője között mindkét esetben közvetlen, ok-okozati kapcsolat fedezhető fel. A hétköznapi név egyediségjelölő funkciójával szemben a népmese típusalkotásában a személyes identitás feloldódik, és az archetípusokat hordozó szerepkör egyfajta maszkként funkcionál: az általános emberit, a „bárki-létmódot” kívánja megragadni. Ezek a mesei szereplőnevek valamilyen családi státusz (pl. a *legkisebb fű*), társadalmi helyzet vagy foglalkozásnév (pl. *király, kanász*), a betöltött mesei szerepkör (pl. *boszorkány*) jelölésére szolgálnak (G. PAPP 2007: 82).

A kategórianek azt is elárulják a szereplőkről, hogy a racionális vagy az irracionális világ tartományába tartoznak-e (*szegény ember – óriás*), azonban tér-, idő- és korfüggetlenek, vagyis a mese keletkezési és befogadási ideje közti távolság beazonosíthatatlansága, a referenciális viszonyítási pontok feloldása jellemző rájuk.

PAPP ÁGNES KLÁRA felhívja a figyelmet az átmeneti típusú nevek csoportjára is: erre a megszemélyesített egyedi jelenségek nevei mellett – ilyen például a Tündérszép Ilona és Árgyéus királyfi című varázsmesében szereplő *Nap* és *Szél* – a kategórianek árnyalása jellemző, és ingadozóvá teszi az egyedi, identifikáló névként és köznévként történő névhasználatot. Ez bukkan fel például az egyelemű nevet viselő *róka*, *táltos* vagy a kételeműségről kifolyólag tulajdonnévszerűbben hangzó *hétfejű sárkány*, *sánta farkas* nevében (PAPP 1995: 49–51).

3. A meseregények névadási sajátosságai. A meseregény névkorpuszában – a népmeséhez hasonlóan (BAUKO 2005: 102) – írói nevekkal találkozunk, melyek VÁCZINÉ TAKÁCS EDIT szerint „az író által tudatosan vagy ösztönösen, meghatározott céllal teremtett, választott vagy alkalmazott” (VÁCZINÉ TAKÁCS 2018: 33) neveket foglalnak magukba. SLÍZ MARIANN ezekben az esetekben a névalkotási folyamat tudatosságára irányítja a figyelmet, és nyelvi szignáloknak nevezi az írói neveket, melyek hangalakjuk és – elrejtett vagy világosan feltárulkozó – jelentésük révén befolyásolják az értelmezési munkálatokat is (SLÍZ 2005: 2018). A gyerekirodalom befogadó-központú műfajfelfogásából fakadóan azonban a meseregény névválasztását nemcsak a szerzői intenció, hanem a műfaj potenciális befogadónak, a gyerekeknek az elvárásai is befolyásolják (G. PAPP 2007: 83), ami a későbbiek során bemutatott játékoság-humorosság iránti igényben is felismerhető. Ez a két jelenség szinte mindegyik névtípust átszövi, akár parodisztikus-ironikus minőséget hordozó beszélő névről (pl. Kamarás István Kereső-mese című meseregényében az *Okostojás*; Kamarás 2012), akár a gyereknyelv egyedi szóalkotási módjait idéző, szóhatár-eltolódással, kontaminációval képzett nevekről (pl. Dániel András Egy kupac kuffi című meseregényében *Zödön*; Böszörményi Gyula Lopotnyikjában *Tortadmirális*; Dániel 2017, Böszörményi 2014), akár az alliteráció játékoságára építő névalkotásról legyen szó (pl. Demény Péternél *Hóbuca Hugó* vagy a Rumini-sorozatban *Bojtos Benedek*; Demény 2011, Berg 2006).

KOVALOVSKY MIKLÓS szerint „az irodalmi névadásnak arra kell törekednie, hogy az a képzethangulat, amelyet az alak neve mint szimbólum, bennünk kelt, ne változzék meg, hanem megegyezzzék azzal a benyomással, amelyet a hős egyénisége tesz ránk, mikor már megismertük és egész jelleme előttünk áll” (KOVALOVSKY 1934: 32–33). Ebből kifolyólag feltételezzük, hogy a névalkotás folyamán „a szerzőnek a nevekhez való, merőben gyakorlati viszonya mögött mélyebb megfontolások jelennek, [...] a név szervesen és szorosan integrálódik a mű poétikai rendszerébe” (KARAFIÁTH–TVERDOTA 1992: 330). A meseregények névadási szokásai ezért a népmese típusalkotási és általánosítási szándékához képest markánsabban mutatják az egyedítés, megkülönböztetés, kiemelés jegyeit, melynek köszönhetően a név sztereotípiák helyett a személyiség hordozójává válik.

A továbbiakban a kortárs meseregényre jellemző névalkotási típusokat mutatjuk be, melyeket a névadás motivációja alapján rendszerezünk, az állításainkat pedig példákkal támasztjuk alá. Először a népmese névadási szokásait követő típusokat ismertetjük, majd rátérünk a meseregény névanyagának egyedi sajátosságaira.

3.1. Valódi személynevek. A meseregény szereplővilágának bemutatása során már utaltunk arra, hogy a szereplők három csoportba rendezhetők: lehetnek hétköznapi szereplők, a csodás és a mindennapi világot összekötő személyek, valamint fantasztikus lények (PAPP 2008: 16–17). Mindhárom csoport tagjai viselhetnek egy- vagy kételemű valódi nevet, amely egy adott korra, térre, időre jellemző névhasználatot tükröz. Ennek értelmében a valódi személynév a referenciális világban, az irodalmi szövegtéren túl is használatos antroponimákat takar. Ezek a valódi személynevek – a népmese mintájára – a teljes névvel szemben előtérbe helyezik a kicsinyítő, becéző formákat, melyek a preferált célközönség műfaji elvárásait is tükrözik. Ilyen nevet visel például N. Tóth Anikó Tükörkönyvének két főhőse, *Ani* és *Ina* (N. Tóth 2008), Kalas Zsuzsa A szeretettolvajok című meseregényének *Andris* nevű főszereplője (Kalas 2012), Böszörményi Gyula *Zsófi*-sorozatának címszereplője (Böszörményi 2005a, 2005b) vagy Mandl Péter Sári és Nemszemétke című ökomeseregényének címszereplő kislánya (Mandl 2011). A becenevek a személyesség, ismerősség, közvetlenség benyomását ébresztik, továbbá az olvasó és a szereplők közti életkori, kulturális távolság csökkentésére szolgálnak. A becéző formulák közé sorolhatjuk a *néni*, *bácsi* szólítóneveket is, amelyek PÁJI GRÉTA szerint (2018: 35) a gyermeki perspektívából történő narrációra, a familiaritás, játékoság és bizalmasság kidomborítására irányítják a figyelmet. Ilyen például Böszörményi Gyula Lopotnyik című meseregényében a *Topsics néni* (Böszörményi 2014) vagy Kolozsi Angéla meseregényében (Emília és az angyal, akit Körmőczi Györgynek hívnak; 2014) a *Gyuri bá*.

A valódi szereplőnév azonban a népmeseitől eltérően lehet hétköznapi vagy rendkívüli attól függően, hogy követi-e a megírás jelenének névadási szokásait, vagy ellenkezőleg, attól markánsan eltérő, felhívó funkcióval, a másság, idegenség távolságébresztő funkciójával telítődik-e. Hétköznapi valódi szereplőnév például a *Réti Gergő* és a Gergő és az álomfogók című Böszörményi Gyula-műben (Böszörményi 2002), az átlagosságot sugalló név a szokványosság benyomását, a szereplő „bárkijellegét” kívánja hangsúlyozni. Nem véletlen, hogy a karakter transzcendens képességeinek kibontakozása folyamán a mágikus világtérbe történő átlépést a szereplő névváltása kíséri: az átlagos budapesti fiú helyébe már a mágikus világba beavatott táltos, *Bogi fia Farkas* lép (Böszörményi 2002: 235). Az új név a táltosidentitás kifejezője, a személyiség addig rejtett rétegeinek hordozója lesz. A *Gergő* keresztnév választása ugyanakkor reflektál az utónév ezredfordulóbeli divatosságára, széles elterjedtségére. Az ugyanebben a meseregényben szereplő *Barboncás Döme* viszont már egzotikusabb hangzású, ritkábban használt rendkívüli név, amely a karakter mágikus világba való beavatottságára utal. A szereplő kettős funkciójáról tanúskodik, hogy a fantasztikus világban a személyisége egy másik arcát mutatja, amit a külsejének, vagyis megjelenésének az átalakulása és egy új személynév választása is kifejez. A táltosvilágban ugyanis a sámánöltözéket viselő karaktert *Kendé*-nek szólítják, ami világosan jelzi látványos performálódását, és reflektál a narratívában betöltött funkciójának megváltozására is. A meseregény így írja le a szereplő névváltással kísért átalakulását: „Kende, a vén táltos [...] mióta dobhátasan megérkezett a völgybe, külseje egészen megváltozott; nyoma sem maradt Barboncás Dömének, a Csipetke utcai házmasternek. A táltos csontokkal, tollakkal, kavicsokkal kivarrt ruhát viselt, nyakában bőrszíjon apró, arany karika fityegett; a Nap jelképe. Mezítláb róttá az erdő láthatatlan ösvényeit, s lelógó bajusza figyelmesen borzolódtott, mikor a Találkozó különböző jurtaít, tereit, utcáit ellenőrizte. Mégis az arcán látszott a legfeltűnőbb változás. Barboncás Döme aggodalmaktól árckolt ráncai kisimultak, a nagyváros örökös zajától ideges tekintete éllettel telt meg” (Böszörményi 2002: 124).

VÁCZINÉ TAKÁCS EDIT szerint (2018: 34) a valódi személynevek névviselei lehetnek fikatív, vagyis csupán az irodalmi szövegtéren belül létező karakterek – ilyen például Körmöczy György, az angyal és Emília, a kislány Kolozsi Angéla meseregényében (2014) –, illetve kvázivalós, vagyis az objektív valóságban is létező figurák. J. SOLTÉSZ KATALIN ez utóbbi szereplőcsoportot valós névvel felruházott valós névviseleőknek nevezi (J. SOLTÉSZ 1979: 152–153). A fikatív és kvázivalós névviseleők színre lépése TÓTH LÁSZLÓ szerint az irodalmi névadás tárgykörébe vonja a valós(ágos)–fikatív kontraszt kérdéskörét is (TÓTH 2014: 24). A meseregényben ez a dichotómia a játékosság és a humorminőségek kidomborítására kínál lehetőséget. A kvázivalós nevet viselő szereplők referenciális vonatkozásai ugyanis számos esetben rejtve maradnak az előismereteket nélkülöző vagy csupán részben birtokló elsődleges célcsoport, a gyermek befogadók előtt, azonban szereplőazonosítás esetén a valós névviseleő színre léptetése játékos-humoros jelentésrétegeket vonz a szövegtérbe. Ezt találjuk például a Nyulász Péter Helkájában (2016) szereplő *Rigó Jancsi* karakterében, aki a királyi udvar fiatal, kalandvágyó kuktájaként egyszerre idézi meg a 19. században élt magyar cigányprimás habitusát és a róla elnevezett süteményt.

3.2. Összetett motivációjú fantázianevek. Az összetett motivációjú fantázianevek a valódi személynevek antonimáiként értelmezhetők a meseregény névanyagában, és a szereplőtípusok harmadik csoportjának, a fantázialényeknek a megnevezésére szolgálnak. Ezek a szemantikai szempontból összetett módon dekódolható, elmosódott eredeti jelentéssel rendelkező, az olvasói értelmezésre számot tartó fantázianevek olyan karaktereket jelölnek, akik már a nevükkel is jelzik a mágikus világhoz való tartozásukat, a hétköznapi világtól való elkülönböződésüket, másságukat. A transzcendens beavatottságot kifejező tulajdonnevek többnyire olyan fikatív szereplőnevek (BAUKO 2019: 55), melyek az irodalmi szövegtéren kívül nem léteznek, nincs referenciális vonatkozásuk, azonban hangzásuk vagy más, közszoói vagy tulajdonnévi jelentéseket idéző szemantikájuk révén bizonyos asszociációkat ébresztenek a befogadóban (SLÍZ 2005: 220). KOVALOVSKY kiemeli, hogy ezekben az esetekben olyan különös nevekről van szó, amelyek szuggesztív hatások következtében keletkeznek, és rendkívüli hangzásukkal valamilyen sajátos hangulatot, asszociációt, érzést kívánnak kelteni (KOVALOVSKY 1992: 518). Ebben az esetben tehát nem a jelentés, hanem a névtest keltette benyomás, asszociációgerjesztés szándéka kerül előtérbe. Az összetett motivációjú fantázianevek többnyire nem tárják fel a szereplő identitását, nemét, külső-belső tulajdonságát, csupán sejtető-miliőfestő szereppel rendelkeznek. Jelentésüresedésük révén identitásjátékot kezdeményező rejtőzködést biztosítanak a viseleőknek, ezért az álnevekhez hasonlóan nyelvi maszkként (NÉMETH 2014: 9) funkcionálnak. Böszörményi Gyula Lopotnyik-meseregényének címadó főhőse például egy kóbor macska (Böszörményi 2014), akinek a neve nyomokban utal a névadás motivációjára, mivel a *Lopotnyik* névtest a macskák járását idéző lopakodás jelentésrétegeit szövi, szöheti a karakter nevébe. Hasonlóan rejtett jelentésű a Nyulász Péter Helka-trilógiájában szereplő *Kamor* varázsló neve, melynek hangzása a *komor* szóra emlékeztet, a varázsló zárkózottságára, önkéntes elszigetelődésére, visszahúzódó személyiségére utalva (Nyulász 2016, 2017a, 2017b). Mindkét esetre igaz azonban, hogy a különös hangzású név elbújtatja a karaktert: szinte bármilyen lény rejtőzhet a névtest mögött, és csupán asszociációk segítségével, a befogadó egyéni értelmezésétől függően tételezhető fel bármiféle kapcsolat jel és jelölő, fantázianév és viseleje között.

Az összetett motivációjú fantázianév gyakran tartalmaz olyan hangsort, amely a napjainkban legtipikusabban használt kicsinyítő képzőket felidézve becenév hatását kelti. Ezt a tendenciát figyelhetjük meg például a *Trapiti* és *Rumini* nevekben: Darvasi László Trapitije egy mágikus világból érkezett, gyermeki naivitással felruházott manó (Darvasi 2002), Berg Judit Ruminija pedig egy szemtelenül bátor matrözegér, aki felforgató személyiségével mindig rumlit hagy maga után (Berg 2006). Szintén a miniatürizálás benyomását kelti a Dániel András Egy kupac kuflijában található *Pofánka* karakternév (Dániel 2017) vagy az N. Tóth Anikó Alacindruskájában (1999) szereplő *Pacuka*, *Bagóca*, *Cinórka*. A felsorolt példákhoz hasonlóan ezekben az esetekben is a belső asszociáció, az egyedi hangzást keltés hívja életre a fantázianévet. Az összes példa kapcsán megállapítható, hogy a beszélő névvel ellentétben az összetett motivációjú fantázianévek a szereplők elrejtésére, titokzatoságára irányulnak, vagy összetett identitásúra utalnak.

3.3. Beszélő vagy leíró nevek. A népmesék kapcsán már ismertetett beszélő vagy leíró nevek a meseregény névkorpuszában is rendkívül népszerűek. KOVALOVSKY Kiemeli, hogy a beszélő nevek használata során „a név egy fővonásra mutat rá, azt felnagyítja, előtérbe állítja és a többi részletet homályban hagyja” (KOVALOVSKY 1992: 512). A jellemre, viselkedésmódra utaló szereplőnevek LOVÁSZ ANDREA szerint (2007: 101) a meseregény eseményeit is predesztinálják, hiszen jellemléírásaikkal előrevetítik a szereplők potenciális feladatait, lehetőségeit, viselkedésmintázatait. Ezáltal egy olyan szemantikai teret hoznak létre, amely az ártatlan beszélő személynevek segítségével egy eufemizált mesevilágot körvonalaz (ilyen például a *Galagonya Máté*, *Kökény Kelemen*, *Áfonya Ábris* története), a fenyegetést hordozó karakternevek viszont az események veszélyességét ígérik. Ez utóbbi esettel szorosan összefügg a névtabu kérdésköre, amely a nyelvi démonizálásra, a nyelv mágikus erejébe vetett hitre vezethető vissza. A tabusított kommunikáció során a beszélők a mondanivalójukat „homályos kifejezésekbe, különös szavakba, körülírásokba burkolják” (HEGEDŰS 1956: 101), nehogy a kimondás révén megidézzék a verbalizált személyt vagy jelenséget. Kiváló példa erre a Harry Potter-sorozat főgonoszának a neve: a *Voldemort* a francia *vol* 'repülés' és a *mort* 'halál' baljóslatú jelentéseit tömöríti magában (BAKONYI 2008: 524), s a szereplők a névmágia erejére hivatkozva ki se merik ejteni, csak a *Tudodki*, *Tudjukki*, *Ő, akit nem nevezünk nevén* (Rowling 2019a) körülírással helyettesítik.

A beszélő nevek azonban számos esetben túlmutatnak a jellemábrázoláson. A külső-belső tulajdonságon kívül árulkodhatnak a mesealak foglalkozásáról (pl. *Grillázs mester*, a főcukrász; Berg 2006), fajtájáról (pl. *Gilisza Kázmér*: egy giliszta neve; Kalas 2012), lakhelyéről (pl. *Rév Fülöp* Balatóniában él – mind a személynév, mind a helységnév referenciális utalásokat tartalmaz, vagyis megidézi a földrajzi értelemben is létező Révfülöp települést és a Balaton nevét; Jeney 2013). KOVALOVSKY MIKLÓS szerint ezekben az esetekben külső asszociáció hatására születik meg a karakter neve, amely többek között a hős társadalmi helyzetét, csoportját, foglalkozásnevét is belekódolja a személynévbe (KOVALOVSKY 1992: 515).

A népmese beszélő neveihez hasonlóan a meseregény leíró nevei is lehetnek egy- vagy többeműiek, illetve valódi személynevek vagy motivált fantázianévek. G. PAPP KATALIN hangsúlyozza, hogy a meseregények névanyaga nemcsak egyéníti a szereplőket és előrevetíti a tulajdonságaikat, hanem szimbolikus-asszociatív tartalmakat is közvetít (G. PAPP 2007: 82). Az egyelemű motivált fantázianévnek ez a sajátossága határozza meg például a Rumini meseregény-sorozatban szereplő, metaforikus jelentésátvitel útján születő *Negró*

név születését, amely a szereplő legtipikusabb jellemvonását ragadja meg: a Negro nevű, torokfájás ellen használt cukorka ízvilágához hasonlóan a szereplő csipős nyelvére utal (Berg 2006). Külső tulajdonságra utaló beszélő fantázianevet rejt például az egyetlen szarvat viselő kölyökördög neve: környezete *Búbocská*-nak szólítja (Orbán 2006).

A motivált beszélő fantázianevek népszerűségére utal, hogy egész mikrovilágok épülnek köréjük, és a szüzsét predestináló, mikrokozmosz-teremtő erejük miatt sejtető-előrevetítő funkcióval telítődnek (PETRES CSIZMADIA 2014), illetve folyamatos újraértelmezésre serkentő humorhatást keltenek a szövegtérben (SLÍZ 2013). Ezekre a sajátosságokra épül Berg Judit Rumini-sorozata (Berg 2006, 2007, 2009, 2011, 2012, 2013, 2016, 2019, 2020; Berg–Kálmán 2010), amelyben a közsavak a személynevekkel hálózatot alkotva egész névcsaládokat bontanak ki. A motivált beszélő fantázianevet viselő *Mokka sziget*-en él például a *kapucsínus* nevű szerzetesrend, akik halványbarna bőrű, kávébabhoz hasonló szemű szerzetesek (BERG 2011: 78), és a békés délutáni kávézás idejét idézve visszavonultan élnek hétköznapjaikat. A csend és nyugalom szigeteként működő monostorból *Makkiató* nevű apáttal, *Melanzs* és *Szimpla* nevű testvérekkel ismerkedünk meg, akik a sziget titkos növényéből – a referenciális értelemben könnyen azonosítható kávébabból – képesek elkészíteni az új életre serkentő csodaszert, a vitálszérumot. A név mikrovilágteremtő tulajdonságát figyelhetjük meg Nyulász Péter Helka-trilógiájában (Nyulász 2016, 2017a, 2017b) vagy M. Kácsor Zoltán Zabaszauszok-sorozatában (M. Kácsor 2017, 2018, 2019, 2020) is (PETRES CSIZMADIA 2017).

Kételemű valódi személynévként funkcionáló, jellemről árulkodó beszélő név például a Bosnyák Viktória Tündérboszorkányában szereplő, racionális és irracionális világot összekapcsoló *Morcz Aranka*: a tulajdonságjelölő beszélő családnév a szereplő tüksék személységéről árulkodik. A karakternek a cselekmény végére bekövetkező pozitív jellem-módosulását névváltás jelöli: a történet végén a *Kedves Aranka* nevet veszi fel (Bosnyák 2020). A névváltás a könyvtárosnő jellemfejlődésének külső jele és következménye, amely arról is tanúskodik, hogy a beszélő névként használt személynév identitásjelölő funkcióval rendelkezik. Erre az esetre érvényes NÉMETH ZOLTÁN (2014: 22) megállapításra, miszerint a név „kordában tart, előír, afféle felettes énként működik”.

A meseregényt átjáró beszélő név esszenciális jellege koncentrált módon reagál a játékos, nyelvi humor kifejezésére, melyet gyakran ragadványnevek közvetítenek. Játékos-humoros hatást ébresztenek például azok az idegen szavak tulajdonnevesítése révén született motivált fantázianevek, melyek szemantikáját az idegen szó határozza meg, játékoságuk azonban a különös, egzotikus hangzásban rejlik. Ilyen egyelemű beszélő fantázianevek az *Omnitudo* (a Rumini-világban színre lépő, mindentudó bölcs teknőc neve; Berg 2009) vagy a *Foszforeszkó kapitány* kételemű beszélő név (világító fénylény; Berg 2009). Humoros beszélő ragadványnév például a Sárkánytörvényben szereplő *Leiszút Feliszút* (selypítő sárkány) és *Háromig Számolok* (szigorú feltételeket és határidőket szabó sárkánykincstárnok) (M. Kácsor 2018). Ahogy a felsorolt példák is mutatják, a meseregény nemcsak az embereket, hanem bármilyen élőlényt és élettelen dolgot saját névvel ruházhat fel; ezek többnyire beszélő nevekként funkcionálnak. A visszhangjelenség játékos-humoros antropomorfizálódása fedezhető fel a Jeney Zoltán Rév Fülöp és Nyár Lőrinc című meseregényében található *Visz Hang* névben, amit a Balatónia egyik félszigetének remeteéletet vállaló barlanglakója visel (Jeney 2014); a növények átlelkesülése figyelhető meg a Szijj Ferenc Szuromberek királyfi című meseregényében szereplő *Uborka Szilvia*, *Uborka Tünde* és *Uborka Ibolya* nevekben (Szijj 2001); *Káror*, a komisz varjú pedig egy ravaszsággal

felvértezett, antropomorfizált állat neve M. Kácsor Zoltán Utazás Dinómdánomban című meseregényében (M. Kácsor 2017). Ahogy a példák is mutatják, a meseregény műfajára jellemző beszélő nevek rendkívüli gazdagsággal reagálnak a potenciális befogadók játékoság és humor iránti érzékenységére.

3.4. Intertextuális írói nevek. Az intertextuális írói nevek egy másik irodalmi szövegvilágban már létező szereplő nevének áttemelésével keletkeznek (VÁCZINÉ TAKÁCS 2018: 34). BENYOVSZKY KRISZTIÁN felhívja a figyelmet arra, hogy az azonos nevet viselő és egymásra hasonlító szereplők vizsgálata során a művek kronológiai rendjéből kiindulva értelmezhetők a karakterek, azonban az eredeti és a feltételezett változat kölcsönösen hat egymásra, az eklektikus szereplő utólagosan visszahat a szintetikus szereplőre (BENYOVSZKY 2018: 279–280). A meseregényben felbukkanó intertextuális írói nevek elsősorban a népmese szövegvilágából kölcsönzött szereplőket idézik meg, ebből kifolyólag ez a névkorpusz hidat képez a népmese tradicionális és a meseregény sajátos névalkotási módjai között. A meseregény intertextuális hálójában azonban – ahogy a meseregény játékoság iránti fogékonyságának kidomborítása erre már rámutatott – nemcsak a népmese névkorpuszára, hanem az összes gyerekirodalmi alkotás, sőt a felnőtt irodalom és kultúra névanyagára is kiterjedhet. Ilyen utalásokat tartalmaz például a Gergő-sorozatban szereplő – a Pityke őrmester című rajzfilmsorozatból kölcsönzött – *Settenke* (denevér neve; Böszörményi 2002), a Búbocska című meseregényben szereplő *Mefisztó*, *Lucifer*, *Párménusz* (Orbán 2006) vagy a Kertész Erzsébet Labirintójában felbukkanó, középkori moralitásokat megidéző *Hiú Ábránd* (Kertész 2012). Az intertextuális írói névre jellemző, hogy az áttemelt név a kontextusváltásnak köszönhetően új jelentésréteget nyer, amely a meseregényben többnyire a humor forrásául szolgál. Emellett szándékoltan megőrzi azokat a legalapvetőbb sajátosságait és szemantikáját is, melyeknek köszönhetően kimutatható az elő- és utószöveg karakterének egymásrautaltsága, kapcsolódása.

A népmesékből kölcsönzött szereplők esetében az intertextuális írói név alakja többnyire valamilyen változáson megy keresztül. Ez akár szerepkör- és funkcióváltást is jelezhet, melynek következtében az eredeti népmesei szerepkörrel ellentétes vagy attól lényegesen eltérő funkciók dominálnak az újragondolt szereplő esetében. A név átalakulása, az azonosságban lelt különbözőség utal az adott mesealak transzportálásából fakadó személyiségmódosulására – ami a névviselő eredeti funkcióinak pontosítását vagy az átalakulását vetíti előre –, és egyben jelzi az előszöveghez fűződő viszonyát is. Ezek a népmesékből áttemelt intertextuális írói nevek elsősorban a köznévi névhelyettesítővel vagy kategórianevekkel ellátott mesealakok archetipusos ábrázolástól való elszakadására hívják fel a figyelmet. Míg az eredeti karakter típusneve a bárkijelleg univerzalitását hangsúlyozza – például *vén banya*, *szegény legény*, *sárkány* –, a meseregény névanyaga az egyediesítésre, az egyszeri és utánozhatatlan személyiség kifejezésére törekszik. Jó példa a felsorolt jelenségekre Darvasi László *Trapiti* – avagy a nagy tökfőzelékháború (2002) című meseregényének *Farkas Bélá*-ja és *Holle mamá*-ja. *Farkas Béla* esetében az ellenfél szerepkör felrúgása figyelhető meg: a karakter tudatosan ellenszegül ennek, és pozitív karakterfejlődésen megy át. A népmesében *farkas*-nak nevezett mesealak a negatív-pozitív pólus felcserélését, lázadását követően új nevet ölt magára, ami egy új élet kezdetét is szimbolizálja. A népmesei típusnév konkretizálása, a köznévi tulajdonnevesítés a karakter irracionális világból való kiköltözését, a mesebeli eredeti szerepről való lemondását is jelzi: a farkas felhagy az emberevéssel, és ártatlan foglalkozást választ magának, egy ételkihordó cégnél

helyezkedik el. Hasonló változás figyelhető meg *Holle mama* karakterében is: az anyóból mamává váló szereplőben a próbatételeket szabó öregasszony helyett nagymamai szerepet betöltő, jóságos és gondoskodó idős hölgy lép színre. Holle anyó karakterének Holle mamává változása a transzcendens profanizálódását, az irracionális világból a hétköznapi világba való importálását jelöli, melynek köszönhetően az eredeti szereplő mindentudása, természetfeletti képességei a nagymama átlagos feladataira és tudására szűkülnek. A név kiegészülése mind a *Farkas Béla*, mind a *Holle mama* esetében a karakterek racionalizálódását, transzcendens képességeik lehámozását, vagyis az eredeti varázsmese-szereplők funkcióinak ellentétes irányú változását eredményezik.

3.5. Titkolózó névadás. KOVALOVSKY MIKLÓS az irodalmi névadást vizsgálva felhívja a figyelmet arra a jelenségre, hogy a szereplők valódi személyneve az irodalmi szövegtérben alkalmanként rejtett módon, ún. titkolózó névadás segítségével jelenik meg. Ezekben az esetekben a név elfedi az alak igazi nevét, amit az érdeklődés fenntartása érdekében sokáig vagy egyáltalán nem árul el, nem leplez le a szöveg (KOVALOVSKY 1992: 531). A meseregény is szívesen él a titkolózó névadás eszközével, például az identitás elrejtése céljából használt álnévvel, lopott identitással és monogrammal (PETRES CSIZMADIA 2015: 77–85).

Az álnév használata a kalandos történetbonyolítás és feszültségkeltés megfelelő eszközének bizonyul, amely a szereplők felismerhetetlenségének biztonságát, vagyis áldentitás létrehozását biztosítja (N. TÓTH 2015: 11–13). Ezekben az esetekben a legfőbb „álsruhát” az álnév hozza létre, hiszen a mesevilág univerzumának belső szabályai értelmében a szereplő legfőbb jellemzője saját neve (ez a sajátosság figyelhető meg már a fabulákban is, ahol az állatnév az identitás legmarkánsabb jegyét emeli ki; KOVALOVSKY 1992: 511). A szereplő neve a mesevilágban a személyiség helyettesítőjeként funkcionál, így a bemutatkozást követően a mese univerzumában nem férhet kétség a név viselőjének kilétéhez. Ezek a szabályok álnévhasználat esetén is szertelenül működnek: az álnév kimondása megidézi, megteremt az áldentitást, melyet a szereplő környezete a név rámutató jellege miatt eredetiként azonosít. BAUKO JÁNOS ezeket a megtévesztés céljából használt, valódi nevet imitáló álneveket, fedőneveket *fiktonimák*-nak nevezi (BAUKO 2012: 44). Előfordulnak olyan meseregény-szereplők is, akik névválasztásukkal a rejtőzködő identitás paródiáját képviselik. Ezek a szereplők szándékoltan áldentitás mögé bújnak, és olyan álnevet öltenek magukra, amely nem utal pontosan sem a szerepkörükre, sem a karakterük funkciójára. Ezekben az esetekben nem egy konkrét előd fedezhető fel az álneves karakterben, hanem valamilyen szereplőtípus parodisztikus megidézéséről van szó. A szereplő – rejtőzködő szándékából kifolyólag – beszélő név helyett „félrebeszélő” nevet választ magának, ezáltal a névválasztás a szándékolt megtévesztést, félrevezetést szolgálja. Az álnév megformálása humorforrásként is funkcionál, mivel a beszélő név használatának tapasztalataira alapozva az adott álnév a karakter funkcióival ellentétes elvárásokat ébreszt a befogadóban, és kontrasztos névadási szokásokat (KOVALOVSKY 1992: 513) idéz meg. Ilyen típusú álnév például a *Dregdalon Billi* (Darvasi 2002), melyhez negatív konnotációk kapcsolhatók, hiszen a név első tagjának hangzása az ellenfél szerepkörét betöltő *dragon* sárkány kifejezést idézi, az utónév pedig a western történetek tipikus cowboynevére utal. A *Dregdalon Billi* álnév mögé bújt szereplő ugyanakkor gondoskodik arról is, hogy nevét sejtelmes homály, félelmetes hírnév övezze. A többi szereplő a hírhedt név hallatán egy szörnyetegre számít, az álnév azonban egy apró széncinegét rejt el; a félelmetesen hangzó név tehát ellenfél helyett egy hétköznapi, ártalmatlan szereplőt takar. A fiktív másikká válás ebben az esetben az átprogramozhatóság

jegyében zajlik (SZIRÁK 2014: 30), ami egyfajta hatalmi tényreést biztosít az álnév választójának. Az álnév ereje így az ellentétes elváráskeltés, illetve a meglepetés erejében található.

Jelentéshomályosító eszközként működik a Rumini-világban a monogramok és névtöredékek használata. A titkosított rövidítés mint rejtjelezés gyakori kellék a kalandos típusú meseregényekben, mivel a fejtörő a cselekmény bonyolítását, a megoldás elodázását segíti elő. Érc Sámuel, a zúzmaratörpék leigázására szövetkező ércmanókirály a saját monogramja mögé rejtőzik: a trónbitorlónak küldött levelét az *ÉS* szóval zárja, amely – köztöszónak hangozván – komoly fejtörést okoz a levél megtalálójának, Rumininek (Berg 2007: 24). A monogram ereje a szó azonosalakúságában rejlik, hiszen az illetéktelen olvasó nem is sejtí, hogy levéltöredék helyett aláírással találkozik. A kódolt név megfejtése egyben az ellenfél felismerését is jelenti, ami lényegesen előmozdítja a történet cselekményét, így a név hatalma a kódoltságában található.

3.6. A név performatív-mágikus hatalma. KÁLMÁN C. GYÖRGY szerint a név szimbolikus valóságmódosító hatalommal is bírhat, vagyis a kimondás, megnevezés, néven nevezés aktusának segítségével performatív cselekvésként funkcionálhat (KÁLMÁN C. 1992: 474). Ebben az esetben a név kimondása mágikus funkcióval telítődik, és a név kimondója transzcendens hatalmat nyer a név viselője vagy a név hangzását befogadó személy fölött. Ez az eljárás felidézí a névmágia ősi hagyományait, melynek értelmében „a név tökéletesen azonos azzal, akit takar” (KOVALOVSKY 1992: 508). A meseregényben azonban a név és viselője közti azonosulás nem csupán rámutató szereppel bír, hanem a név kimondása – beszédaktusjellegéből kifolyólag – akár a valóság és fikció határának átlépéséhez is vezethet, és megidézheti, felélesztheti az irracionális világot. Ilyenkor a név kimondása a racionális és irracionális világ közötti kapuként funkcionál, és a cselekményt átlendíti a fantasztikum világába, a csodás események pedig a névmágiának köszönhetően veszik kezdetüket.

A megfelelő név kimondásának fontosságával találkozunk a Rumini Zúzmaragyarmaton (Berg 2007) című meseregényben, Ruminiék jégcellából történő menekülése során: a kitörést csupán a titkos kód megfejtése teheti lehetővé, azonban senki sincs birtokában a megfelelő kombinációnak. Időközben a szereplők tudomást szereznek a régi kódról, amely az előző király teljes – és egyben titkos, hét tagból álló – személynevének kezdőbetűit, illetve az édesapja születési évét foglalja magában. Zúzmaragyarmat legnagyobb hatalommal bíró személyének neve a legnagyobb hatalmat kifejező kódot is jelenti egyben, így a királyi név ismerete (*Zúzmaraföldi Kopaszhegymelléki Diadalfi Miklós Mátyás Demeter Atanáz*) a szabadsághoz vezető utat is jelenti. Nem véletlen, hogy az új kód az új király nevéhez kapcsolódik, amely szimbolikusan egy új korszak kezdetét fejezi ki, ugyanakkor a név viselőjétől való nehéz szabadulást is jelképezi, hiszen a menekülő csapat csak nagy nehézségek árán tudja feltörni az új jelszót. Míg az előző király a börtön kódjába cirkalmas családnevét és édesapja születési dátumát illesztette, kifejezve ezzel elődje iránti tiszteletét és munkásságának folytatására irányuló szándékát, az új király konzervatív tradíciókhoz láncoló családnév helyett a királyi funkció megnevezését emeli be személynevébe (*Rianástorky Jégcsap Hubert, Zúzmaragyarmat királya*), amit a trónra lépésének új korszakot megnyitó dátumával told meg (Berg 2007: 120–129). A megfelelő név felismerése tehát varázsfunkcióval bír, hiszen a név kimondói előtt kitarulnak a feltörhetetlennek vélt börtönkapuk.

A néven nevezés átalakító erejére találunk példát a Rumini és a négy jogar (Berg 2009) című meseregényben, amelyben rejtélyes körülmények között Rumini kezére kerül egy kigyó formájú arany karkötő. A leleplező stigmaként viselt karperec csak akkor kerülhet le

a kisegér karjáról, ha fel tudja idézni a titokzatos ékszer nevét. „Ha nevén nevezzük a bajt, könnyebb tőle megszabadulni” (Berg 2009: 83) – kapja a bölcs tanácsot Rumini. A szereplő névannéziája azonban makacsul elhúzódik, ami egyre több bajba sodorja őt. A névre való görcsös emlékezni akarás hipnotikus erővel hat a kisegérré: minél jobban koncentrálnak az elfelejtett emlékképre, annál közelebb sodródik a karkötő ellenfeléhez. A név kimondásának hiánya tehát az anonim ékszer negatív pólusát vonzza a történetbe, s a karkötő viselőjének és a karkötő ellenfelének találkozása végzetes eseményeket hozhatna a kisegér számára. Mielőtt a találkozás létrejönne, Rumininek egy-egy beszélgetésfoszlány hatására kialakuló déjá vu révén sikerül feloldania az emlékgátjait, és az utolsó pillanatban néven nevezi karperecét. A kimondott név (*Serpentina*) hallatára az ékszer azonnal aranykígyóvá változik, aki a mágia alól felszabadulva végre elindulhat megmenteni népét. A néven nevezés aktusa tehát performatív erővel bír, az élettelen tárgyból élőlényt varázsol.

A személynévtől való idegenkedés, az önelidegenedés tendenciái mutatkoznak meg a Rumini Zúzmaragyarmaton című meseregényben szereplő hódkisasszony, Dori életében (Berg 2007: 169–180). Dér Dorián lánya képtelen azonosulni a túlságosan előkelő nevével – *Dorinilla Szimonetta Hódkristály* –, a lényegesen puritánabb személyiség egy egyszerű hangzású személynév után vágyakozik. Amikor Rumini a várurak rettenetes névadási szokásai felől érdeklődik tőle, a lány nem vállalja fel előtte a teljes nevét, így próbálja háttérbe szorítani királylány-identitását. A névszuggeszció azonban eléri a hatását, mivel a súlyos és merev úrilánynév elhagyása felfedi a szereplő valódi személyiségét édesapja előtt, aki meglátja lányában a határozott, önálló döntésekre képes, félig-meddig felnőtt embert.

4. Összegzés. A meseregény névanyagának áttekintését követően megállapíthatjuk, hogy a meseregény lényegesen kidolgozottabb szereplővilággal, ezáltal gazdagabb névanyaggal rendelkezik a varázsmesénél, és ez utóbbi műfaj általánosításra, sztereotipizálásra törekvése helyett a konkrét, egyedi, sőt a rendkívüli neveket helyezi előtérbe. A névanyag gazdagságának hátterében egyrészt a meseregény terjedelme, cselekmény- és szereplőgazdagsága, másrészt azon műfaji sajátossága áll, hogy a népmesei tipikus szereplőkön túl a meseregény szövegterében bármilyen antropomorfizálódó vagy animizálódó élőlény, tárgy, jelenség szereplővé performálódhat, ezáltal névhordozóvá válhat. Emellett azt is fontos leszögeznünk, hogy ugyan a tanulmány csak a szereplők megnevezését vizsgálta, nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy a meseregény számos esetben a helyszíneket, tárgyakat, különböző jelenségeket is saját névvel látja el. A meseregény névkorpuszának gazdagsága és árnyalódása olyannyira a műfaj jellegzetességévé válik, hogy segítségével a befogadó azonosítani tudja, felismeri a meseregény műfaját, sőt az egyedi névanyag támpontokat kínálhat a népmese és a meseregény elválasztásához is.

A meseregény személynevekre irányuló individualizáló szándékáról tanúskodik, hogy a műfaj kifejezetten törekszik a teljes szereplővilág személynévvel való felruházására, vagyis nem csupán a főszereplőket, hanem a pár vonással megrajzolt mellékszereplőket is nagyobb eséllyel látja el egyedítő, identitásjelölő saját tulajdonnévvel. PIERRE BOURDIEU szerint a személynév a szubjektum individualitását, másoktól való elkülönülését, másságát fejezi ki (BOURDIEU 2002: 71), így egzisztenciális alapértékként, az egyedítés eszközeként funkcionál. A névnek ebben az értelemben való, énteremtő technikaként, a személyiség kereteként való felfogása (SZIRÁK 2014: 27) a figuraábrázolásra is érvényes, hiszen a szereplők az elbeszélte világ entitásaiént reprezentálódnak. A meseregény szereplőinek névanyagát éppen ezért nem csupán a tulajdonnevek megsokasodása, hanem

a tipikustól eltérő antroponimák számának megnövekedése jellemzi. A hétköznapiól eltérő, rendkívüli vagy szokatlan nevek előtérbe helyezése azt eredményezi, hogy a meseregényben visszaszorulnak a népmesére jellemző kategórianevek és az átmeneti típusú nevek, ám a népmesében is használt valódi személynévek, fantázianevek, beszélő nevek is performációs folyamatokon mennek keresztül. Fontos sajátossága a korpusznak, hogy a népmesei és meseregénybeli névanyag jelentős részét beszélő nevek uralják, vagyis a funkcióra és tulajdonságra közvetlenül utaló névválasztás tendenciája kiemelt figyelmet nyer bennük. A tradicionális mesenévanyag ugyanakkor átalakul és kibővül, a névadási szokások és motivációk megváltoznak, sőt a népmesei névanyagtól eltérő, új típusú személynévválasztás kezd hódítani a meseregényben: szerephez jut a titkolózó névadási mód, a jelentéshangulatra, asszociációkra épülő névválasztás, a név mágikus funkciójának a kidomborítása, mindezeket pedig a játékosásra és komikus hatásra való törekvés járja át. A meseregény névanyagának további fontos sajátossága, hogy a népmeséből nemcsak a névalkotási szokásainak, módszereinek egy részét, hanem konkrét szereplőneveket is áttemel, vagyis intertextuális írói neveket használ. A meseregény névanyagának kiemelt pozíciójáról árulkodik az a tendencia is, hogy egy-egy szereplő jellemfejlődését szívesen jelöli a műfaj névváltással is – ez a módszer figyelhető meg például Békés Pál *Félőlény*-ből lett, kihívásokat legyőző, személyes identitását megtaláló *Élőlény*-ében (Békés 1999) vagy a színészetet alapvetően elutasító *Kormos néni Cifráné*-vá változásában is, miután a morcos házmesternét a tömbházban lakó lányok magukkal viszik a színes szivárványvilágukba (Kerekesová–Moláková–Salmela 2013: 54).

Összességében megállapíthatjuk, hogy a meseregény szereplővilágának értelmezésében kiemelt pozíciót tölt be a névvizsgálat, mivel a névadás, az egyedi névvel való felruházás a szereplők individualitását, egyéniségét kívánja kidomborítani. A műfaj meghatározó vonásaként tartjuk számon, hogy a meseregény a tradicionális meseszereplőktől eltérő, új, egyre inkább összetett identitású karaktereket léptet színre, és ezt a változást a név funkciójának a felelősítése is markánsan kifejezi.

Felhasznált források

- Békés Pál 1999. *A Félőlény*. Móra Kiadó, Budapest.
- Berg Judit 2006. *Rumini*. Pozsonyi Pagony, Budapest.
- Berg Judit 2007. *Rumini Zúzmaragyarmaton*. Pozsonyi Pagony, Budapest.
- Berg Judit 2009. *Rumini és a négy jogar*. Pozsonyi Pagony, Budapest.
- Berg Judit 2011. *Rumini Datolyaparton*. Pozsonyi Pagony, Budapest.
- Berg Judit 2012. *Rumini Ferrit-szigeten*. Pozsonyi Pagony, Budapest.
- Berg Judit 2013. *Rumini a Fényvizeken*. Pozsonyi Pagony, Budapest.
- Berg Judit 2016. *Rumini kapitány*. Pozsonyi Pagony, Budapest.
- Berg Judit 2019. *Rumini Tükör-szigeten*. Pozsonyi Pagony, Budapest.
- Berg Judit 2020. *Rumini és az elsüllyedt világ*. Pozsonyi Pagony, Budapest.
- Berg Judit – Kálmán Anna 2010. *Galléros Fecó naplója*. Pozsonyi Pagony, Budapest.
- Bosnyák Viktória 2020. *Tündérboszorkány*. Kolibri, Budapest.
- Böszörményi Gyula 2002. *Gergő és az álmfogók*. Magyar Könyvklub, Budapest.
- Böszörményi Gyula 2005a. *Zsófi és az elnévtelenedett falu*. Jonathan Miller Kiadó, Budapest.

- Böszörményi Gyula 2005b. *Zsófi és a boszorkánypláza*. Jonathan Miller Kiadó, Budapest.
- Böszörményi Gyula 2014. *Lopotnyik*. Cerkabella Könyvkiadó, Budapest.
- Dániel András 2017. *Egy kupac kuffli*. Pozsonyi Pagony, Budapest.
- Darvasi László 2002. *Trapiti – avagy a nagy tökfőzelékháború*. Magvető Kiadó, Budapest.
- Demény Péter 2011. *Hóbuca Hugó a mókusoknál*. Koinónia Kiadó, Kolozsvár.
- Jeney Zoltán 2013. *Rév Fülöp*. Kolibri, Budapest.
- Jeney Zoltán 2014. *Rév Fülöp és Nyár Lőrinc*. Kolibri, Budapest.
- M. Kácsor Zoltán 2017. *Utazás Dínómdánomba – Zabaszauruszok 1*. Kolibri, Budapest.
- M. Kácsor Zoltán 2018. *Sárkánytörvény – Zabaszauruszok 2*. Kolibri, Budapest.
- M. Kácsor Zoltán 2019. *Acsargó mocsarak – Zabaszauruszok 3*. Kolibri, Budapest.
- M. Kácsor Zoltán 2020. *Dragalád visszavág – Zabaszauruszok 4*. Kolibri, Budapest.
- Kalás Zsuzsa 2012. *A szeretetlovajok*. Kolibri, Budapest.
- Kamarás István 2012. *Kereső-mese*. Pont Kiadó, Budapest.
- Kerekesová, Katarína – Moláková, Katarína – Salmela, Alexandra 2016. *Mimi & Liza*. Ford. Polgár Anikó. Scolar Kiadó, Budapest.
- Kertész Erzsébet 2012. *Labirintó*. Cerkabella Kiadó, Budapest.
- Kolozsi Angéla 2014. *Emília és az angyal, akit Körmőczi Györgynek hívnak*. Pozsonyi Pagony, Budapest.
- Lovász Andrea 2007. *Jelen idejű holnemvolt*. Krónika Nova, Budapest.
- Mandl Péter 2011. *Sári és Nemszemétke*. Cerkabella Kiadó, Budapest.
- Nyulász Péter 2016. *Helka – A Burok-völgy árnyai*. Betűtészta, Budapest.
- Nyulász Péter 2017a. *Ciprián – Helka tündérpróbája*. Betűtészta, Budapest.
- Nyulász Péter 2017b. *Kamor – Helka menyegzője*. Betűtészta, Budapest.
- Orbán János Dénes 2006. *Búbocska*. Alexandra Kiadó, Pécs.
- Rowling, J. K. 2019. *Harry Potter és a bölcsek köve*. Ford. Tóth Tamás Boldizsár. Animus Kiadó, Budapest.
- Szűcs Ferenc 2001. *Szuromberek királyfi*. Jelenkor, Pécs.
- N. Tóth Anikó 1999. *Alacindruska. Történetek Palóciából*. AB-ART Kiadó, Pozsony.
- N. Tóth Anikó 2008. *Tükörkönyv*. Kalligram, Pozsony.

Hivatkozott irodalom

- BAKONYI DÓRA 2008. A szereplők tulajdonneveinek fordítási kérdései a Harry Potter-kötetekben. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 519–527.
- BAUKO JÁNOS 2005. Beszélő ragadványnevek a magyar népmesékben. *Névtani Értesítő* 27: 95–109.
- BAUKO, JÁNOS 2012. Krycie mená na internete. In: MÚCSKOVÁ, GABRIELA ed., *VARIA XX. Zborník príspevkov z XX. kolokvia mladých jazykovedcov (Časť-Papiernička 24.–26. 11. 2010)*. Slovenská jazykovedná spoločnosť pri Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV, Bratislava. 44–48.
- BAUKO JÁNOS 2019. *Társadalom és névhasználat. Magyar névtani kutatások Szlovákiában*. Magyar Névtani Értekezések 8. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE BTK Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék, Budapest. <https://doi.org/10.26546/4891109>

- BENYOVSZKY KRISZTIÁN 2018. Névtorzítás és alakpárhuzam a krimi irodalomban. *Magyar Nyelv* 114: 278–287. <https://doi.org/10.18349/MagyarNyelv.2018.3.278>
- BLANÁR, VINCENT 1996. *Teória vlastného mena. Status, organizácia a fungovanie v spoločenskej komunikácii*. Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava.
- BOLDIZSÁR ILDIKÓ 2010. *Meseterápia. Mesék a gyógyításban és a mindennapokban*. Magvető Kiadó, Budapest.
- BOURDIEU, PIERRE 2002. Az életrajzi illúzió. In: BOURDIEU, PIERRE, *Gyakorlati észjárás*. Napvilág Kiadó, Budapest. 68–76.
- HEGEDŰS LAJOS 1956. Adalékok a nyelvi tabu és névmágia kérdéséhez. *Magyar Nyelvőr* 80: 101–113.
- HOFFMANN ISTVÁN 2010. Név és identitás. *Magyar Nyelvjárások* 48: 49–58.
- IVASKÓ LÍVIA – PAPP MELINDA 2019. A metaforikus nyelvhasználat szerepe a terápiás történetmondásban. *Jelentés és Nyelvhasználat* 6/2: 85–95. <https://doi.org/10.14232/JENY.2019.2.7>
- KÁLMÁN C. GYÖRGY 1992. Név és beszédaktus. *Helikon* 38: 474–477.
- KARAFIÁTH JUDIT – TVERDOTA GYÖRGY 1992. Irodalom és onomasztika, bevezetés. *Helikon* 38: 329–332.
- KOVALOVSKY MIKLÓS 1934. *Az irodalmi névadás*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 34. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- KOVALOVSKY MIKLÓS 1992. Az irodalmi névadás. *Helikon* 38: 504–521.
- LOVÁSZ ANDREA 2007. *Jelen idejű holnemvolt*. Krónika Nova, Budapest.
- NÉMETH ZOLTÁN 2014. Ál/név/misztika. In: ARDAMICA ZORÁN szerk., *Álnév és maszk az irodalomban*. Belanium, Besztercebánya. 9–25.
- PÁJI GRÉTA 2018. Megszólítások és említőformák pragmatikai szempontú megközelítése Kosztolányi Dezső szépprózai szövegeiben az Aranysárkány és novellák alapján. *Magyar Nyelvőr* 142: 22–44.
- PAPP ÁGNES KLÁRA 1995. Köznév és személynév határán (98 Benedek Elek mese névanyagának vizsgálata). *Névtani Értesítő* 17: 45–53.
- PAPP ÁGNES KLÁRA 2008. *Mese, mítosz és modernség. A modern műmese kétarcúsága*. Napkút, Budapest.
- G. PAPP KATALIN 2007. Azonosságok és különbözőségek a magyar népmese és az irodalmi mese névadási szokásaiban. *Névtani Értesítő* 29: 151–159.
- PETRES CSIZMADIA GABRIELLA 2014. A csodás nevek hatalma. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest. 227–235.
- PETRES CSIZMADIA GABRIELLA 2015. Bujdosó mesehősök. Az irodalmi mesék kölcsönzött szereplőinek álnevei. In: ARDAMICA ZORÁN szerk., *Az irodalmi álnév és maszk értelmezésének elmélete*. Belanium, Besztercebánya. 77–85.
- PETRES CSIZMADIA GABRIELLA 2017. Ha unod a banánt... *Ambroozia* 8/4. <https://www.ambroozia-archiv.hu/2017-6/121-2017-6-kritika> (2021. 09. 30.)
- PROPP, VLAGYIMIR JAKOVLEVICS 1995. *A mese morfológiája*. Osiris–Századvég, Budapest.
- SLÍZ MARIANN 2013. Rúth Rhonda és Phil O’Dendron. A névadás szerepe a paródiában. In: VARGHA KATALIN – T. LITKOVKINA ANNA – BARTA ZSUZSANNA szerk., *Sokszínű humor. A III. Magyar Interdiszciplináris Humorkonferencia előadásai*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 151. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 81–89.
- SLÍZ MARIANN 2014. Az irodalmi nevek mint szignálok üzeneteinek kiválasztása. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest. 217–226.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1979. *A tulajdonnév funkciója és jelentése*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- SZIRÁK PÉTER 2014. Név, álnév, mű, olvasás. In: ARDAMICA ZORÁN szerk., *Álnév és maszk az irodalomban*. Belanium, Besztercebánya. 27–36.

- N. TÓTH ANIKÓ 2015. Álnév és maszk: elmélet és gyakorlat. In: ARDAMICA ZORÁN szerk., *Az irodalmi álnév és maszk értelmezésének elmélete*. Belianum, Besztercebánya. 11–22.
- TÓTH LÁSZLÓ 2014. *Elméleti és módszertani lehetőségek az irodalmi onomasztyikában – Tulajdonnevek Szilágyi István műveiben különös tekintettel a Hollóidő című regényre*. Doktori (PhD) disszertáció, PPKE BTK, Piliscsaba.
- VÁCZINÉ TAKÁCS EDIT 2018. *Az írói névadás sajátosságai. Karinthy Frigyes művei alapján*. Magyar Névtani Értekezések 6. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE BTK Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék, Budapest. <https://doi.org/10.26546/4890065>
- VOIGT VILMOS 1985. A magyar mesei tulajdonnevek kis onomasztyikája. *Névtani Értesítő* 10: 116–127.
- VOIGT VILMOS 2014. A nevek és különösen a népmesei nevek szemiotikájáról. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest. 22–40.

PETRES CSIZMADIA GABRIELLA

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4942-0543>

Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem

Közép-európai Tanulmányok Kara

BÁRCZI ZSÓFIA

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9249-7883>

Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem

Közép-európai Tanulmányok Kara

GABRIELLA PETRES CSIZMADIA – ZSÓFIA BÁRCZI, Characteristics of literary name-giving in fairy tale novels

The study examines the personal names of contemporary fairy tale novels, the motivations, and a typology of name-giving. It is based on the preconception that the characters of fairy tale novels go through a marked process of individualization as a result of novelization, in contrast to the characters of fairy tales, due to which the genre gradually moves away from depicting archetypes and tries to endow its characters with more independent personality traits. This process of individualization is also reflected in the personal names found in fairy tale novels, which function as an external marker of the personal identity of the characters. In the first section, the study reviews the naming habits of folk tales and then draws attention to the specific name-giving motivations along which fairy tale novels give their characters names. The study notes that real personal names, fantasy names, and descriptive names found in folk tales go through transformation in fairy tale novels, and a secretive naming style, associative naming, and name-giving in line with the magical function of names, playfulness and comic effect grow in importance. Descriptive, playful, and comic personal names – resonating with the expectations of the potential recipient – play an important role among the anthroponyms of fairy tale novels, and can even affect the story with their meanings or sound.